

הרב זלמן מנחם קורן

(תשובה לתגובת הרב טוביה שלמה בר-אילן)

א.

אין ספק שאם היו מודיעים לי שעכשיו במקום קודש הקודשים יש פגר של כלב, ואין כוהנים שמוכנים להיכנס לשם על מנת להוציאו, הייתי נכנס לשם בהקדם האפשרי על מנת להוציא את הטומאה ממקום המקדש.

אילו היה לי כוח הייתי צריך להיכנס להר הבית ואף לשטח העזרה על מנת להוציא משם נשים שטמאות בטומאת נדה. וזאת אף אם הן הגיעו למקום במסגרת איזה ארגון ששם לו למטרה לראות את ההר "בידינו". מה גם שטומאת הנדה חמורה מטומאת פגר של כלב.

ואילו היה לי כוח הייתי צריך גם להתקוטט עם שוטרים או נציגי שלטון אחרים, שמגינים על אותן טמאות. ומסתבר שאם שאלה מסוג זה הייתה עומדת לפני מלך ישראל, היה צריך המלך לעשות מלחמה כדי לטהר את הר הבית והמקדש, וזאת אף על פי שטהרת המקדש אינה מן העילות המפורשות בנוגע למלחמת מצווה. ובמלחמה זו היה מותר לסכן את הלוחמים, אף על פי שטהרת המקדש איננה מן המצוות שנאמר בהן דין יהרג ואל יעבור.

אלא שמלחמה שכזו, מובן שאין לה משמעות של "כיבוש" ואין לה שום יחס לדין "עד רדתה". אלא היא ככל פעולת שלטון ממלכתית שנועדה להבטיח את קיום מצוות התורה. וכדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים ומלחמותיהם ה"ד, כי המלך המשיח: יכוף כל ישראל לילך בה (=בתורה שבכתב ושבעל פה) ולחזק בדקה". (וכעין מה שמצינו בנוגע לעיר הנידחת [הל' ע"ז ד, ו], שאחרי שהתרו ביושביה והם ולא קיבלו את ההתראה: "בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צרין עליהם ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר, כשתבקע מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותם").

ב.

בניין המקדש גם הוא דוחה את דיני ביאת מקדש הרגילים, ומשום כך בהעדר כוהנים תמימים שמסוגלים לבצע עבדת בניין, גם כוהנים בעלי מומין משתתפים בבניין המקדש, בהעדר בנאים טהורים, גם בנאים טמאים משתתפים בבניין המקדש. וקרוב הדבר שכאשר ייבנה המקדש במהרה בימינו, הוא ייבנה על ידי טמאים. וגם אם משוכלל ירד מן השמים, וזקני ישראל רק יצטרכו להעמיד את דלתותיו, וזוה תתקיים המצווה בידי אדם, כפי שנמסר בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל (סידור אשי ישראל של רבי יצחק מלצאן זצ"ל, בביאור שיח יצחק, עמ' 381), מסתבר שזקני ישראל יעשו זאת בטומאה, וכי רק אחרי כן יתחילו לגדל תינוקות בטהרה, ויצטרכו לחכות שלוש עשרה שנה כדי להכין אפר פרה אדומה.

ג.

ובאשר לעולים היום להר הבית, אני טענתי שרובם המכריע של העולים להר הבית היום, עולים לשם הדגשת (או הגברת) הריבונות של המדינה על ההר (שהיא מטרה שהחשיבות שלה מובנת), ולא משום שהם סוברים שזה האמצעי המעשי לקידום בנין המקדש, וממילא מובן שאין לזה שום יחס לדין המבואר ברמב"ם, על פי התוספתא בתחילת כלים, שבעלי מומין וטמאים נכנסים לבנות את בית המקדש.¹ (אם כי איני מכחיש שיש כאלה שטוענים שמי שאינו עולה להר הבית כיום מבטל את מצוות בניית בית המקדש).

הרב טוביה שלמה בר-אילן שדבריו כפי שהוא עצמו ציין, אינם הלכה למעשה, פתח את דבריו במילים: "אינני יודע לאשורן את טענת העולים, אולם יש מקום להעיר, כתלמיד הדן לפני רבותיו, כי איסור 'טומאה' אינו ככל האיסורים, וזאת על פי המבואר ברמב"ם (בית הבחירה ז, כג): בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה, מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטהורים, לא מצאו טהורים יכנסו טמאים". אלא שהוא עצמו כתב כי: "יש מקום רב לחלק בין כיבוש ישיר על ידי כוחות השלטון ובין כיבוש 'עקיף', שגם לדברי העולים, הוא פעולה ממושכת לאורך שנים ותלויה בגורמים שונים וצדדים שונים". וזוהו עכ"פ אני מסכים לדבריו, מה גם שלפי מיטב ידיעתי, אכן יש מתי מספר שמטרתם בעליה להר הבית אינה רק הריבונות, אלא ההכנה המעשית לבניין בית המקדש. אלא שכאשר אנו יורדים לפרטי הדברים, דומני שהחילוק שכתב בין דברי הרמב"ם לבין מעשיהם של העולים, אינו רק בגדר של "יש מקום רב לחלק" אלא יש באמת תהום עמוקה בין הדברים השונים, וכפי שאבאר.

אצל חלק קטן מן העולים להר הבית, קיימת הנחה שתחילת פעילות שהיא בגדר: "איתערותא דלתתא" אף אם אין בה הגיון מעשי, סופה שתביא לאיתערותא דלעילא ולבניין בית המקדש!, ולא רק להשגת זכויות ליהודים להתפלל במקום באופן חופשי.

הנחה זו מובססת על השוואה לבניין הארץ וההתנחלויות, בהן פעילות איתערותא דלתתא צלחה בסיעתא דשמיא. (זכורני כי בזמן ניסיונות ההתנחלות של מבצעי אלון מורה, בהן עלו מתנחלים לסבסטיה פעם אחר פעם ופונו ושוב פונו, ובעת ההיא אמר הרב מנחם פליקס שהיה

1. מדבריו של הרב טוביה שלמה בר-אילן נראה שסבר שהלכה זו היא צורה מסוימת של דין: "טומאה הותרה בציבור", ואין זה מדוקדק. שהרי גם כניסת בעלי מומין למקדש הותרה במסגרת זו, וזה לא הותר בציבור מעולם. אלא שבגמרא בעירובין (קה ע"א) נחלקו רב ורבי אלעזר במקרה של טמא ובעל מום איזה מהם קודם בהיתר כניסה לצרכים הנ"ל למקדש. ורב העדיף את הטמא שכן במקום אחר מצינו בו קולא, דהיינו בטומאה בציבור. ורבי אלעזר העדיף את בעל המום, שכן מצינו בו קולא במקום אחר, שהותר באכילת קודשים. (וכיו"ב יש בתוספתא בטהרות סוף פ"ו, שספק טומאה ברה"ר מותר, מפני שמצינו טומאה הותרה בציבור).

ממובילי המאבק, כי אנו אמנם יודעים שאנו דופקים את הראש בקיר, אך האמת היא שהקיר הוא קיר רעוע, והוא אכן צדק).

אם השוואה זו נכונה גם לגבי בניין בית המקדש, אם כן הניסיונות של גרשון סלומון וחבריו להניח אבן פינה לבנין הבית השלישי, היא לכאורה פעולה שניתן לעשותה על ידי טמאים. אלא שלדעתי, להלכה רחוק מאוד הדבר, שכוונת הרמב"ם הייתה להתיר פעולה שכזו על ידי טמאים ובעלי מומין, שהרי פעולה זו במהותה היא סוג של פעולה סגולית, אשר בצד הריאלי שלה היא דפיקת ראש בקיר, וקשה להעלות על הדעת, שגם בפעולה רחוקה מעין זו יש היתר של ביצוע על ידי טמאים.

פעולה אחרת שגם היא סוג של איתערותא דלתתא לבניין בית המקדש, הייתה הניסיון של המחותרת היהודית לפוצץ את כיפת הסלע. אם יש מי שמניח שגם פעולה שכזו היא סוג פעולה סגולית שתקרב את המקדש, ואם הוא גם מניח שההיתר של הרמב"ם חל על פעולה שכזו, אם כן יכולים היו אנשי המחותרת היהודית לבצע את הפעולה בטומאה. (ואגב בשלבי התכנון הם אכן נכנסו לכיפת הסלע כדי לבדוק את עובי העמודים המחזיקים את הכיפה, וזאת לצורך חישוב מטעני חומר נפץ שאמור להחריב את הבניין, מבלי לגרום נזק סביבתי מיותר). אך להלכה נראה הדבר רחוק מאוד.

ואולם, הפעולות הנעשות כיום על ידי העולים להר הבית לצורך בניין בית המקדש, רחוקות בהרבה מפעולות המחותרת היהודית, או תנועת נאמני המקדש וארץ ישראל של סלומון, והקשר בין לבין בניין הבית הוא עקיף ורחוק מאוד. ופשוט שכדי לקרב את בניין המקדש יש צורך בפעילת רבה מחוץ לשטח הר הבית.

לפני שנים, בתחילת כהונתו השנייה של רבין, הוא הצטייר כאיש ימין (עד שכפי הנראה כפו אותו פרס וביילין). ואז פנה אלי מאן דהו, ושאל אם אהיה מוכן להצטרף למשלחת רבנים שתשכנע את ראש הממשלה שחשוב לבנות את בית המקדש. והשבתי לו שאני מוכן להצטרף, אך יש לי תנאי, והוא שקודם כול יצליחו לשכנע אותו שאת המדינה יש להשתית באופן כללי על אדני התורה וההלכה, ואז אוכל לנסות לשכנע אותו, שהתורה וההלכה מחייבת גם את בניין בית המקדש.

אם המדינה אכן תהפוך למדינה המתנהלת על פי התורה, וכדברי השיר אשר שרנו בילדותינו בתנועת הנוער: "מתי משיח לתל אביב יבוא? כשכל הפועלים יניחו תפילין, ובחוצות תל אביב ישמרו שבת". והיא גם תחליט (בהסכמת המנהיגות התורנית) לבנות את בית המקדש, כי אז גם שלטונה הקיים היום בהר הבית יספיק לביצוע את המשימה. ואין לזלזל בשלטון הקיים כיום, אלא שבפועל הוא בא לידי ביטוי רק כאשר יש התפרעויות בהר הבית, וכן כאשר הממשלה מעוניינת לתת זכויות ביקור וכיו"ב ליהודים.

(ולמעשה ריבונות יהודית בהר הבית אינה תנאי בדיני בניית בית המקדש, ובית שני נבנה תחת שלטון פרס. אלא שבאופן מעשי לא ניתן היה להעלות על הדעת שממשלת המנדט הייתה מאפשרת בניין שכזה. ואולם באותה מידה גם אין להעלות על הדעת שממשלה שאינה רואה את חוק התורה כחוק המדינה, תבצע פעולה של הסרת בית התפלה המוסלמי, ובניית המקדש באותו מקום).

ועל כל פנים, אם אכן נגיע מצב שבו חוק המדינה יהיה חוק התורה, והממשלה תרצה לבנות את בית המקדש, ואף יהיו לה אנשים טהורים לביצוע המשימה, אלא שבעוונות כמצב חלילה יהיה כזה שבו באופן זמני מדינה אחרת מונעת את הבניין, כי אז ניתן יהיה לפתוח במלחמה לצורך בניין בית המקדש, בין אם הקרב יתחולל בטהרן, ובין אם הקרב יתחולל בירושלים. ובנסיבות שכאלה, אם הקרב יתחולל בהר הבית, כי אז ניתן יהיה להתיר לחיילים טמאים להשתתף בו.

על כל פנים, העלייה להר הבית כיום יכולה אמנם לגרום למצב של חיזוק הריבונות, ואף להביא למצב שבו יוכלו יהודים להתפלל בהר הבית באופן חופשי. אך התהום העיקרית המפרידה בין פעילות זו לבין בניין בית המקדש, הוא המצב הכללי של המדינה, והריחוק שהיא מתרחקת מן המושג "מדינת הלכה". וכאשר בעז"ה ישוּבו בני ישראל בתשובה, וכפי שהבטיחנו הבורא ית' בתורתו (דברים ד, ל; שם ל, ב. ועיין רמב"ם הל' תשובה ז, ה), כי אז תתקיים בנו גם ההבטחה: "ונתתי שלום בארץ" (ויקרא כו, ו), ולא יהיה צורך בכיבוש ההר באמצעות מלחמה, לא על ידי חיילים טמאים, ואף לא על ידי חיילים טהורים.

בשדה ספר

